

Možnost 119

© Sh 2013

Mrtev je ten, kdo nemá žádnou budoucnost

Možnost 119

podzim 2013 -----	
obsah: Teatro truhla	5
básnický večer	8
Ekonomika	19
Deklarace	27
Slavnost slunovratu	32
Rio Preisner	35
Co se rozhostí v nás?	38

„V dobrém nebo ve zlém při sobě stát budem“

To byl hlavní motiv dávného klukovského slibu v loutkové hře Teatro Truhla „Jezdci z Promisstownu“. S napětím očekávali všichni příznivci tohoto divadla další autorskou loutkovou hru, avizovanou jako „sci-fi“. Premiéry jsme se dočkali na malé scéně Švandova divadla v červnu 2013. Jmenuje se „Kosmos kapitána Fotrixe“ a zdá se, že hra je stavěna jako elementární mikro-příběhy televizních seriálů, určené pro ty, kdo jsou zvyklí žít v každodenních „zdánlivých aktualitách“ rozplývajících se v bezčasi. Děj této hry nás zavádí opravdu zcela jinam, než do společenství chlapů, kteří mají něco společného, něco, co je přesahuje. Je to zběsilá férie točící se kolem hysterických žen – jedné, která milence nikdy neměla, a jedné, která o milence přišla. Kapitán Fotrix je samotář – autsajdr s ambicemi. Cítí příležitost, chce udělat „díru do světa“, naplnit tak sen všech chlapů, ale setkává se se smrtí – smlouvá s ní v rovině banalit – kořalky, piva a televize. Motiv, který se mu nabízí, je také díra – brána času, od které ho ale dělí banalita jeho smrti – stačí k ní výpadek proudu a vypnutá televize. A tak přichází do hry Marťan, zdánlivě okrajová role toho, kdo je „jen“ falickým symbolem, Robertkem, tím, který se zdánlivě jen znovu a snaží dobýt ještě jinou bránu, bránu času a bezčasi ženského klína. Robertek (Robert Eg) se ale nakonec ukazuje jako klíčová osoba. Nejen že nijak nemudruje, ale bere „svoji“ bránu času vážně, má dítě

se svou milou – je na to hrdý a právě to ho vede až k vesmírné bráně času, kde neselže. Závěrečné scény jsou katarzí – dítě se rodí a ten, kdo ho zplodil zachraňuje svět. Dalo by se tleskat, protože tato hra je dokonalým příspěvkem k pro-life pohledu na svět – jenže. Má to svoje „ale“, protože tohle poselství si odnese, předpokládám, málokterý divák. Je skryté v divokém ději, akcentujícím aktualitu.

Kapitán Fotrix je suchar, který zpackaně skončí zpackaně konvenční život. Jeho pokus o „díru do světa“ je utopen v marnosti smrti. Plytké role, plytká smrt. Ale kdo si klade otázku, co je vlastně na tomto příběhu nosné? Kdo překročí přes jednotlivé více či méně vtipné scény? Kdo překročí tento zdánlivě nosný syžet, jakých jsou v televizních seriálech a sci-fi příbězích tucty?

V Promisstownu bylo od počátku jasné, že nosný je tu slib, dávná přísaha, která nastavuje laťku, od počátku je jasné, že jde o to obstát nebo selhat. Zde, v této hře, se ono „obstát a selhat“ jeví jako cosi „snového“, nereálného, vytrženého z banalit života, uklízených starých ponožek, hysterických scén. Obstojí tu ten, kdo není z tohoto světa, kdo je jiný, je chápán „jen“ jako nástroj orgasmu, vysmíván.

„Mám dítě se ženou z planety Země“ – to je zázrak, velká hodnota, to je motiv, který vede až k výhře nad časovostí času, nad beznadějí malých rolí. Snad se podaří dotáhnout nastudování tak, že tento výkřik, monolog v závěrečných minutách hry dostatečně vyzní. Ne tak, aby ho všichni pochopili, takto interpretovali. Naopak, aby mnohými nepochopen, zůstal v divácích jako podivný, zneklidňující výkřik. Výkřik racka, který se nehodí do žádného televizního seriálu, výkřik racka nad pustou navigací prázdného přístavu.

Před mnoha a mnoha lety skončila činnost Pant klubu, kde se střídaly filosofické, literární a poetické večery, diskuse, studentské semináře. K tomu kdysi přinesla Možnost ukázku ze sborníku Pant klub. Ale nejde jen o minulost, díky inspiraci novoměstských přátel proběhly na Hlinné už dva poetické večery – přinášíme ukázky z prvního z nich (Sh).

Část 1 – Juvenílie

Strach.

Jak beznadějně holá věta

Ptáš se proč píšu?

chci si přečíst sám

A dejte mi všichni pokoj,

dejte mi všichni pokoj

...

Nepochopíš svět

Zbývá jen snaha

hodně na něj vědět

...

A ty, larvo obalující se vlákny,

cožpak máš jistotu proměny?

Část 2. – Nikdy nezpívané písně
(Obálka 8)

Hou hou někde jsem se ztratil
Hou hou měl bych se zase nalézt
Hou hou než zapomenu kudy jsem
zrovna šel
A začínat melodii je tak těžký
Hou hou
Hou hou
A začínat melodii je tak těžký

Nazdar dne
Tý slávy, tý slávy
No nazdar dne
Tý slávy, tý slávy
Hmm, hmm, řeknem si navečer
Hmm, hmm, kam jsi dospíchal
Hmm, hmm, kolik zbylo předsevzetí
To jsme se zase nasmáli
To jo
To jsme se zase nasmáli

Nejsem čím bych chtěl
Hmm, hmm
Ani nevím, čím bych chtěl
Hmm, hmm
Vlastně jestli bych chtěl čím bych chtěl
Hmm, hmm
Být, být, být
Prostě mám všechno na co svést
a kdo si zdůvodní umře na lenost
klidně budu povídat o své sobeckosti
Hmm, hmm
To je svět
Hmm, hmm
To jsem já
Hmm, hmm
Zkažený
Hmm, hmm
Zkažený

Dobře víš že se těším
Dobře víš
Úplně mě to naplňuje
Úplně
Normálně žiju jenom tím
Jenom tím

Takže mě jen mrzí
Jé Jé
Jak je to prázdný – vždyť ty vlastně nevíš
Jé jé

Jenom tak prostě se těším
Jen tak
Trochu to ztratilo tvýho jména zvuk
Tvýho jména
Jé jé

Nechceš mi přišít knoflík k rukávu
když už jsi u mě na návštěvě
To ne, vid' to ne
Já vím, že si to mám udělat sám
Já vím že se nesluší dělat ti takový návrhy
To ne, vid' to ne
Jo – jsem zkaženej a zhýralej
Jo – dělám ti takový návrhy
a třetí den už nosím knoflík v kapse
Hm hm
Kam to spěju
Hm hm

Část 3 – Příležitostné verše

Možnost 76

Když se ztišíš v samotě
odlehlé od všech zvuků,
můžeš zaslechnout tiché, chrupavé mručení světa,
to se nabaluje těžká koule na sněhuláka,
ta úplně nejspodnější, kterou nikdo nezvedne.
Když se ztišíš v samotě
odlehlé od všech zvuků,
můžeš povolit své fantazii, jen na chvíli.
Ucítíš v celém těle napětí a pálivý dotek rukou:
horko nebo mráz?
Uvidíš, jak vlastní vahou vytrhává a vtahuje do sebe
špínu a starou trávu.

Z dopisu:

Vidělas na Zlomnoze síť škrapové pole?
Jako by někdo zaklel vzteklou zem
že nechce rodit
krokům nepostojí

Z dětských říkadel:

Kam jedeš, Honzíku
na malý m koníku?
Rovně za nosem
A jak ty víš kdo jsem?

Kam jedeš, Honzíku
a co máš v uzlíku?
Kdo se moc ptá, moc se dozví
nesmějte se Honzíkovi

Za štěstím jede do světa
čeká ho princezna zakletá

Část 4 – Z deníků

Jdu podle rybníka a bezmyšlenkovitě usekávám těžké palice pcháčů. Vítr se na vodě předvádí, rozčerí hladinu na jednom místě a žene pak drobné vlnky jako krouťící se šmouhu přes to jinak čisté zrcadlo, na chvíli utichá a pak znovu začíná svou hru. Ale ještě to není podzim, Na patě blesklo nad vodou nějaké tělo, z dálky je slyšet hladinou zkreslený křik a smích.

Nezapřu to, je mi třicet. Tenkrát jsem svůj román nedopsal. Deset dvacet třicet já, deset dvacet třicet já, odřikávám si v duchu a opírám čelo o rozpraskanou břizu na konci osady. Co se stalo, že jsem tenkrát opustil své místo na stráni? Co to vtrhlo do světa, který jsem měl jako na dlani?

Po polní cestě nad chatami zavrčela motorka, nějak divně. Dospělí seděli u rádia a nervózně mluvili, krčili rameny s těžkými hlavami. Pochopil jsem, že se něco stalo, že se něco nečekaně změnilo. Mnozí lidé z osady odjeli za svými blízkými, a ti, co neodjeli, byli stejně myšlenkami někde jinde. Probírali jsme to s klukama ale na nic jsme nepřišli.

Kopal jsem do prachu cesty, gumová špička kecek, maminka zatím balila na odjezd. Dráty chmelnic se rozkmitaly, švihly vztekem a zabučely, jak padaly poslední štoky. Obrátil jsem se zpátky, přišel jsem na to sám. Je pozdě na román. Přeběhl jsem hráz a utíkal ještě hodit pár šišek do bažin, pozdrav dávno vyběleným pařezům a větvím.

Na závěr (část 5) aktuálně:

Není to zadarmo
a proto pravím vám,
že jde mi vše
na co se podívám.

Nikdo se neptá na cenu,
ba ani já ne,
tlak v uších na dně bazénu?
Co má se stát se stane

Nikdo se neptá na cenu,
ba ani já ne.
Odpusť mi, tvoru hříšnému.
Co dělat mám, můj Pane?

Od Boha natlačeno vrchovatě
jako bych seděl Dáblovi na lopatě

K tisku je připravena kniha o ekonomice, penězích a hodnotách, která je sice na jednu stranu knihou o „finanční gramotnosti“, ale na druhou stranu obecnou učebnicí postavenou na několika vrstvách podnětů, inspirací k promýšlení ekonomických i společenských témat.

Je rozdělena do deseti kapitol, z nichž každá je směřována pro jinou cílovou skupinu dětí a mladých lidí – od žáků prvního stupně, přes gymnázia a ekonomické školy až po filosofickou fakultu university. V Možnosti 118 již vyšla předběžná verze části kapitoly VII. o povaze peněz, nyní přinášíme ukázkou z kapitoly X.

Knihu vydává Generation Europe.

Kapitola X.

Část 3.

Problematika moci v ekonomice

Moc peněz

Peníze znamenají pro jejich držitele moc, přestože samy o sobě žádnou moc nemají. Jejich moc vzniká až ve spojení s chtěním osoby, nejen s jejím rozhodnutím o použití peněz, s jejich uplatněním. Už očekávané uplatnění peněz toho, kdo je považován za významného vlastníka, svým způsobem deformuje prostředí, ve kterém je on jako osoba vnímán jako nepominutelný aktér. Nabídka uplatnění peněz spojená s nějakým jednáním svobodné osoby přímo zasahuje do společenské struktury. Peníze v tomto smyslu „korumpují“, lidé dělají pod vlivem očekávání peněz (zcela mimo kontrakt a před ním) něco jiného, než by dělali bez tohoto vlivu. Ptají se: „Co by asi tak mohl chtít ten, kdo má bohatství?“ To je zcela jiná otázka než kterou bychom očekávali vzhledem ke svobodě člověka jako osoby; proč je otázka „co mám dělat“ skryta, převrstvena aktualitou peněz?

Jednotlivec jako suverén a obecně přijímané vzorce jednání

Současné chápání člověka jako svobodné bytosti je postaveno na předpokladu, že jednotlivec je suverén moci nad sebou a svými věcmi v takovém rozsahu, že nese odpovědnost za naplnění svého života (nikoli však v tom smyslu, že by si mohl sám „vzít život“, sebevrahové jsou „zachraňováni“). V tomto smyslu je jeho jednání s druhými „svobodné“, ale jen v té míře, které mu dovolí společensky akceptované vzorce chování. Tyto vzorce jsou vždy vztaženy k jakési „správnosti“, jejíž těžiště je nadřazené aktualitě, a pozvolna se proměňují, jak se proměňuje jejich společenská reflexe a cílená modelace. Formativní je v tomto smyslu chování elit, mnozí lidé sledují a následují vzory, vzdělávání a formace může být přímo deklarována jako cíl buď celé společnosti, nebo některých společenství (jezuité, skauti), ale společenské vzory chování mohou být měněny cíleně, ale skrytě, dlouhodobou koordinací manipulativních kroků.

Ekonomická moc

Ekonomická moc je reálně spojena s možnostmi měnit prostředí a vzorce jednání, zejména prostřednictvím reklamy (neskrývané zásahy do vzorců jednání), ale také manipulativně zkreslováním obrazu skutečnosti. Nejde přitom mnohdy o překrucování skutečnosti, záměrné nepravdy. Stačí skutečnost deformovat výběrem informací, vytvářením dojmů, nepodložených očekávání. Skutečnost, jak jí dnes rozumíme, je mediálním a mocenským produktem, podřízeným zájmům ekonomiky jako koloběhu peněz, investic a spotřeby. Ekonomická moc působí nepřímou; stačí když je zřejmé, co je preferované a očekávané z pozice moci, které jednání bude nejspíše hodnoceno jako úspěšné. Jak již bylo řečeno, to vše ještě dávno před tím, než se vůbec otevře možnost jakéhokoli kontraktu nebo jiného úzce ekonomického jednání.

Uplácení

Ekonomická moc nepoužívá peníze k uplácení, ale k deformaci skutečnosti, vytváří umělou skutečnost, resp. mění společensky akceptované formy jednání a pokud to jde i hodnotové vzorce tak, aby se popsany ekonomický „pohyb“ rozšířil do co největší oblasti lidského života. Teprve tady má místo kontrakt, přímé nebo nepřímé použití peněz. Představa, že „ruka trhu je slepá“, je naivní. Alokace investic a finančních toků téměř vždycky sleduje strategické uvažování, ve kterém nehraje roli jen „účetní“ vyhodnocení dané operace v krátkodobém horizontu. Peníze vytvářejí při svém použití (zejména jako investice) sféry vlivu. Investice v nějakém místě nebo s využitím nějaké skupiny lidí je společenská realita.

Společenská odpovědnost firem

Tuto skutečnost nelze skrýt a tak se stále více setkáváme s její veřejně akceptací a z toho vyplývajícím „převzetím“ části společenské odpovědnosti, s veřejnou deklarací toho. Velcí investoři a zaměstnavatelé se veřejně přihlašují k tzv. „společenské odpovědnosti firmy“, tj. jednak deklarují svoji etiku (zavazují se že budou jednat v souladu s tím, co deklarují) a jednak vytvářejí a financují vlastní sociální, kulturní a charitativní projekty. Jde samozřejmě také z větší části o způsob sebeprezentace, o PR; lidé mají rádi, když ví, co si o podstatných hráčích ve svém okolí myslet. Ale právě v tom může být jednání velkých firem vzorem, který pomůže vrátit dárcovství obecně původní charakter. Zároveň je to krok k přiznání si skutečné role velkých vlastníků ve společnosti a tedy k pragmatického ohodnocení „sociální equality“ jako víceméně „pouze teoretického“ konceptu.

Svody ekonomické moci I.

Schopnost zasahovat do reálií života, mít moc měnit skutečnost, je samozřejmě velikým svodem, zvláště když není problém neveřejně koordinovat některé kroky, směřující ke strukturám státu (skryté lobby mohou v mnoha případech doslova diktovat politikům), vytvářejí se neveřejné klientelistické struktury atd. Skrze veřejné rozpočty prochází obrovské toky peněz, zejména investičních, a ekonomicky výnosné je už to „přiblížit se k nim“, natož pak ovládat jejich nasměrování. To nevyřeší žádné mechanismy výběru dodavatelů ani žádný systém kontroly. Jakýkoli velký pohyb peněz, zejména investice formuje (deformuje) společenskou strukturu, které se týká, vystavuje všechny, kdo jsou zapojeni, „svodu moci“, kterému (ať se nám to líbí nebo ne) někteří podléhají. Tak jako elektrický proud vytváří magnetické pole, tak pohyby peněz vytvářejí pole mocenské.

Znovu etika

Klíčové je tedy to, jaký postoj zaujímá společnost vůči těm, kdo parazitují na tocích veřejných peněz. Jenže už v polovině devatenáctého století bylo možno slyšet nářky na to, že kdo je bohatý, jako by nemusel být čestný, toleruje se mu to, co by chudému neprošlo. Stěžujeme si, že „tuneláři“ jsou spíše předmětem závidosti než opovržení, protože „jsou za vodou“. Zkuste hodnotit korektnost toho, jak se tam dostali, a odlišit poctivé podnikatele od těch, kdo kradou! Nikdo vás nebude chápat, taková otázka dnes zdánlivě nemá smysl. Přesto je klíčová. Současný model demokratické správy má smysl a může fungovat jen tehdy, pokud bude ekonomická moc držena na uzdě, pokud bude podřízena kontrole z hlediska etického jednání. Měli bychom vědět o mocenském poli, které je vytvářeno toky peněz, a při úvahách o společnosti a veřejné sféře vůbec to brát v potaz.

Svody ekonomické moci II.

Největším svodem ekonomické moci totiž není „jen“ parazitování na veřejných rozpočtech, ale neveřejné, manipulativní zasahování do skutečností světa. Alokace zdrojů v úvěrech, výběr informací a potlačení jiných, zdůraznění některých motivů – to vše nasměrovává lidská chtění, pozornost, mění přístupy lidí. Z mnoha reálií světa a zejména mediálního provozu vyplývá, že se s takovými konkrétními manipulativními snahami setkáváme, není však zcela zjevné proč. Proč má ekonomická moc, spojená s toky peněz jako jeden ze svých cílů prosadit jakousi koordinovanou agendu proměňující tvář světa? V mezinárodním rozměru je v posledních letech jasné, že jde o snahu ovládnout globální struktury, egalizovat spotřební pole, zlikvidovat „relikty“ zachovávací si svoje vlastní, tržně nekompatibilní struktury. Ale proč se to týká naší vlastní kultury?

Moc a bezmoc

Každá moc naráží na svoje hranice a je v její logice, že se snaží je překonat, moc se snaží být absolutní, vyžaduje bezmoc jako svůj protiklad. V tom je moc zvrácená, protože pociťuje vlastní bezmoc tam, kam nezasahuje. Bezmoc je tedy třeba přenést na druhé, vytěsnit ji z vlastního pole. Moc, která nepřijme limity, která nepřijme svoji omezenost, se stává nebezpečnou lidské svobodě. A protože je svoboda zakotvena v samém společenském základu dnešní společnosti, vede mocenský tlak ekonomiky pochopitelně k tomu, aby lidská svoboda byla redukována na svobodu konzumenta – jde o to přenést ji do prostředí, kde se ze svobody jako obecného rámce lidského života stane pouhou možností rozhodování v hranicích nabídky, vytvořené konzumem. V takovém perverzním poli pak ekonomická moc nemá hranice, do důsledku platí, že vše je jen otázkou ceny, i jakýkoli člověk a jeho život.

Past bezmoci

Moc má tendenci potlačovat svobodu člověka a nabízet mu za to pohodlí „výběru z možného“, výběru z toho, co nabízí. Zdá se, že tento svod není ničím vyvažován, ale to je fatalistický pohled. Jestliže je člověk otevřen do budoucnosti, tak je to možné proto, že budoucnost není „prázdná“, budoucnost je ale naopak pro člověka něčím „přítomným“, to z budoucnosti přicházejí výzvy, do budoucnosti směřují aspirace. Budoucnost je otevřená, ale ne jako prázdná skříň, do které navěsíme konfekci, kterou si vybereme v supermarketu. Nevíme úplně přesně, co v ní je, ale nejsme to my, kdo by o tom měl rozhodovat. Máme svobodu volit svoje poslání – přijmout nebo nepřijmout to, před co jsme postaveni, přijmout nebo odmítnout výzvy a povolání, podstoupit zkoušky. Past bezmoci lze snadno identifikovat a vyhnout se jí, jen to znamená trochu nepohodlí.

Ekonomika jako prostředí moci

Nemůžeme zabránit tomu, aby nám druhý neublížil, zejména má-li k tomu dostatečnou převahu, moc. Život celého lidského společenství se po tisíciletí znovu a znovu zvrhává v násilí jedněch na druhé, ale vždy znovu a znovu se ukazuje, že to není model, ve kterém by se dalo dlouhodobě žít. Dá se tedy předpokládat, že snahy žít v uspořádaných společnostech, kde je násilí víceméně vyloučeno, výrazně převládají před snahami podřídit vše jenom diktátu moci. Ekonomika také není „jen“ prostředím moci, protože ti, kdo ovládají toky peněz také nejsou „jen“ otroci svého chtění. Budoucnost ekonomiky jako stále sílící moci je otevřená, jako je otevřené každé lidské jednání. Záleží jen na odpovědnosti každého jednotlivého člověka. To je ostatně konstatování, které platí vždy a za každých okolností.

Ekonomická moc a atributy božství

Ve svém strachu z bezmoci a vytěšňování bezmoci na druhé se ekonomická moc dostává do polohy, která se víceméně rovná sebezbožštění. To je ale typický projev selhání člověka v jeho svobodě. Lidská vzájemnost je v této upadlé podobě deformovaná, podřízená tomu, co bývá historicky označováno jako „zlaté tele“, kde už nejde o vlastnictví, ale o klanění. V dnešním světě se toto slovo příliš neužívá, ale jde o symbolický akt „přijetí nadvlády“, poddání se. V jistém smyslu jde o vzdání se části své svobody, jde o závazek respektovat hranice své svobody, které vymezuje ten, komu se klaníme. Zlaté tele si nárokuje člověka – v symbolickém smyslu ho činí nesvobodným.

Povaha svobody

Ale co je špatného na tom, že omezujeme svoji svobodu vzhledem k jednání druhých? Ano, to děláme vždy, a proto se ukláníme, pokud chceme druhému projevit úctu. Ale klanění je něco jiného. Ekonomická moc jako by vyžadovala absolutní respekt. Klanění zlatému teleti je nepřijatelné proto, že se tím zlaté tele stává při jednání člověka poslední instancí, a tou by být nemělo. Poslední instancí při jednání člověka by mělo být hledisko správnosti. Zlaté tele odvádí člověka od otázky „co mám dělat“ a „jak to mám dělat“, od skutečného základu svobody člověka. Tato otázka je otevřená – každý může vyjít jako pohádkový Honza do světa, se svým příběhem, se svojí odpovědností, s otevřeností pro formativní setkání. Tuhle možnost mu klanění zlatému teleti bere.

Deklarace ve veřejném prostoru

Ukázky

Celý rozsáhlý text byl určen do sborníku ke stejnojmenné konferenci

Zamyslíme-li se však nad původním slovem služba, okamžitě vynikne, že jde o vztah dvou subjektů, které mezi sebou nejsou na stejné rovině. Ještě výraznější je to na protikladu pán a služebník. Teprve kontraktový mechanismus zcela uměle vytváří zdánlivou rovnost mezi tím, kdo nabízí službu a tím, kdo si ji objednává. Služba byla vždy mentálně spojena s povinností vůči druhému – ať už vyplynula z daností situace, a nebo byla dobrovolně přijata. Jít k někomu do služby znamená se mu v podstatném ohledu vydat, protože se tak zříkám disponování se svým časem, se svým životem, svojí budoucností. Budu dělat to, co chce on, a nebudu se ani tázat, co bych chtěl já. Služba v původním slova smyslu není kontrakt, protože kontraktovat se dá jen určitá věc. Současný model „služeb“ je zdánlivě „korektní“, zabraňuje tomu, aby se v prvním plánu dostávaly dvě osoby na rozdílnou „mocenskou“ úroveň. Ale v celku je spíše matoucí a zakrývá to podstatné – ve vztahu k druhému se vydáváme, otevíráme. Ve vztahu k druhému má podstatný význam postoj.

A právě tady je vhodné vstoupit do tématu deklarace. Nikoli v tématu Deklarace nezávislosti (independent) USA, nikoli v politickém nebo makrospolečenském smyslu, k tomu se dostaneme později. Deklaraci je třeba rozumět v její zcela elementární podobě jako zaujetí postoje, který je dán ostatním srozumitelně najevo – postoje, za který nese daná osoba svoji osobní odpovědnost. Právě zcela jiné pojetí odpovědnosti odlišuje jednostranný akt zaujetí postoje od kontraktu. V kontraktu se dojednávají podmínky, a pak se v jednu chvíli stvrzuje něco oboustranně platného. Ty tohle a já za to tohle. Jde o výsledek dohadování. V jednostranných aktech naopak osoba něco dělá, dává najevo, něčeho se zříká nebo

naopak něčeho se zmocňuje, slibuje, vymezuje se, veřejně prezentuje svoje priority nebo cíle. Deklarace je širší pojem, pod který by se dala zařadit větší část jednostranných (právních) aktů, vymyká se z ní jen bezprostřední dar a slib. Dar proto, že je aktuálním jednáním, a slib proto, že nemusí jít o věc veřejnou, známou. Deklarace je společensko-tvorná, neboť skrze to, co druzí deklarují, je možné jim rozumět, je možné, že se ve světě (kde žijeme s druhými) lze o něco „opřít“.

...

Deklarace je spojena s tím, co je pro nás konstitutivní – totiž s naší svobodou a otevřeností do budoucnosti. Ten, kdo nemá žádnou budoucnost, je mrtev, individuální ne-budoucnost je definice smrti. Žijeme tak, že se mimo jiné projevujeme formativně, tj. dáváme tvar svému životu a také svým vztahům, životu s druhými. Druzí musí reagovat na naše jednání – už proto, abychom na sebe ve světě nenaráželi, ale naopak, abychom se potkávali. Elementární deklarace je už to, co dávám nesporně najevo jako svoje rozhodnutí, které „beru vážně“ a které jsem ochoten prosazovat i za cenu konfliktu s druhými. Dávám najevo, že právě tohle upřednostňuji jako věc, která má zcela jinou důležitost než jiné věci, právě toto je názor, který není předmětem dohadů nebo smlouvání atd. Jde o praktický výraz skutečnosti, že „o pravdě se nediskutuje“, a pravda je i to, co je výsledkem mého rozhodnutí, výsledkem zaujetí mého postoje. Jestliže řeknu „nikam nejdu“, pak je to vyjádření mého postoje, které nemusí být v danou chvíli druhým nijak vysvětlováno a argumentováno – druzí by ho měli brát jako fakt a zařadit se podle toho. Samozřejmě, že takto definitivně deklarované rozhodnutí je spíše výjimkou – protože zpravidla s druhými jednám ve složitém poli interakcí, kdy hledáme shodu (ale nejde o shodu o kontraktu, jde o shodu o společném). Ale povaze individuálního lze rozumět právě a jen tehdy, pokud existuje možnost tohoto limitního postoje, kdy deklaruji, že se o dané věci již další diskuse nepovede.

...

Dnešní doba vede k tomu, že se lidé vyhýbají zaujetí jednoznačných postojů, nedávají veřejně najevo to, za čím si stojí, nevytváří si jednoznačné závazky atd. Ale tím se stávají pro druhé „rozbředlí“, nahraditelní, a někdy je smutné sledovat vnitřní dění ve skupinách, ve kterých všichni deklarují jen to, že jim o nic konkrétně nejde. I tak jde o deklaraci, i to je jednoznačný postoj, za který nesou odpovědnost. S tím souvisí často užívané slovo *resignace*, resp. slova *signace* a *resignace*. V pravém významu je to dvojice slov přímo spojená s deklarací. Jestliže něco signuji, dávám vlastně sám sebe do přímé souvislosti s danou věcí, dávám sám sebe „na váhu“, se kterou pak tato věc vstupuje do světa druhých. Jestliže se za něco stavím, pak dávám najevo, že to pro mne má cenu, smysl, že s tím spojuji svoji budoucnost. Naopak *resignace* je výraz, kterým deklaruji, že se nechci s ničím konkrétním spojovat, že nejsem schopen nebo ochoten rozumět budoucímu jako něčemu, co pro mne má konkrétní obrysy, s něčím, k čemu bych chtěl směřovat. *Resignace* je odevzdání se tomu, co přijde.

...

V předchozí kapitole již byl zmíněn těsný vztah deklarace ke kreativě a hře. Je to významné? Má smysl se ještě po nahlédnutí do prostoru práva zabývat kreativitou a hravostí? Podle mého nesporně. Zajímá nás totiž především formativní a konstitutivní význam deklarace a udělali bychom chybu, kdybychom zapomněli na to, jak snadno jsme jako děti vykřikli „já jsem Vinnetou“ a „já jsem Nšo-čí“. Šlo o deklarace, o identifikaci s danou postavou pro účely hry. Právě v této identifikaci na sebe bereme i to, co dané osoby charakterizuje, jsou to „hrdinové“, tedy osoby vyhraněné, u nichž obdivujeme jejich vnitřní integritu. K ní patří i jednoznačná deklarace postojů a hodnotových rámců. Právě v podobných identifikacích, kde motivem jsou „hrdinské činy“, se dítě naučí porozumět smyslu toho, co je deklarováno, co je nadřazeno aktualitě a libovůli. Vinnetou nemůže být líný – a když něco prohlásí, tak to platí. Právě proto nechce nikdo být negativním hrdinou, a pokud si někdo hraje na „rozmazeného fracka“, má k tomu důvod, jde o nějakou variantu karikatury nebo negace

společného (pokud si v tom nachází zálibu). Deklarace je formativní akt a její osvojení ve hře je součástí formace lidské osobnosti. Tak, jako je dnes zakrývána pravá povaha deklarace (veřejného prohlášení), tak je zakrývána povaha formace jako osobnostního růstu člověka. Formace nemá mnoho společného s edukací, pokud jí rozumíme jen jako „získávání znalostí“. Je spojena s edukací tam, kde se nás to, co poznáváme, týká, kde se to, co poznáváme, stává součástí našeho světa a nás samých.

Slavnost slunovratu – slavnost světél

Slavnost je laděna do tónů šeřící se hladiny rybníka.. Účastníci byli předem vyzváni, aby si přivezli lampion, nejlépe vlastoručně vyrobený. Několik takových se v podvečer houπά na rákosových tyčích a další desítky starších i nových barevných válců, hranolů, disků... S podvečerem jsou na světlo vytahováni kapři z řeholního rybníka – i jeden líný lín. Končí jejich skrytost v hlubinách, poslouží jako noční pohoštění.

S podvečerem se účastníci slavnosti shromažďují o břehu rybníka, dva obřadníci vyzývají světlo a spílají temnotě: „temnoto, dnes budeš celá vyplašená“!

Zapalují postupně svíce na umělém ostrově, na plovoucích rampách, samostatné svíce stojící na hladině, posílají je po vodě, temná hladina je plná odlesků. Pak obřadníci zapalují svíce v připravených lampionech účastníků, každý si odnáší samostatné zvolání, zápalky a kromě svítícího lampionu ještě nezapálenou svíčku:

A: Jděte a sviťte

B: temnoto, dnes budeš celá vyplašená

A: Jdi a sviť

B: Bílé světlo nicoty. Bílé světlo nic. Co ty?

A: Jdi a sviť

B: Sláva světlu, čest temnotě

A: Jdi a sviť

B: Není důležité zářit, stačí si poblikat

A: Jdi a sviť

B: Ó svatojánci, vy svítilničky červnových nocí, zažehněte plameny stravující

A: Jdi a sviť

B: Jestli svítí nebo ne, je lhostejné

A: Jdi a sviť

B: Na křivé svíci rovný plamen

A: Jdi a sviť
B: Jak si kdo rozsvítí, tak vidí
A: Jdi a sviť
B: Po plameni poznáte je
A: Jdi a sviť
B: I bílé světlo nicoty může začadit cylindr
A: Jdi a sviť
B: Krůta krůtě posvítla
A: Jdi a sviť
B: Světlo je potěšením zrcadel
A: Jdi a sviť
B: Když zavřete oči, světla neubude
A: Jdi a sviť
B: Když zavřete oči, světla ubude
A: Jdi a sviť
B: Svítit či nesvítit, toť otázka

Účastníci slavnosti s lampiony procházejí po skupinách zahradou, pouštějí na hladinu zapálené čajové svíčky, ztišení trvá nečekaně dlouho.

O půlnoci pak přeruší společenskou zábavu znovu mocné zvolání „temnoto, dnes budeš celá poplašená“ a v nepravidelných intervalech se nad zahradou rozsvěcuje silné bílé světlo magnesiových loučí, obklopené prozářeným svíjejícím se dýmem.

Část textu připraveného na konferenci „od Josefa Floriána k Rio Pereisnerovi“

V procesech, které analyzuje, nenachází nic, čemu by se dalo přitakat – to je zásadní problém, kterého stojí za to si všimnou podrobněji: jeho analýzy jsou „definitivní“, nikoli rámcové, i on se dopouští příliš „tvrdých“ zobecnění, jednoznačných soudů atd. Že si tuto problematickou stránku věci uvědomuje, se dá ukázat na jeho pozdní knize „O životě a smrti konzervativismu“. Jedná se o trialog – rozhovor tří osob, kterému sice dominuje „vzdělaný“ Tomáš, ale jeho kolegové v mnoha místech nejsou jen o formálními „sekundanty“. Preisnerův Tomáš argumentuje v situaci, není tím, kdo by napsal učebnici a zkoušel druhé dva z jejího obsahu. Preisner jednoznačně došel k tomu, že tude cesta nevede: svět je třeba vnímat jako předmět zájmu, ptát se na něj a mluvit o něm s druhými – i když jsme sebevíc přesvědčeni, že naše základní analýza je správná, nakonec je důležité, jaká slova vybereme v odpovědi na konkrétní otázku, jaké přirovnání, jaký odkaz na (sdílenou) zkušenost nebo citovanou autoritu.

Tady do hry vstupuje proces: konzervativní je umět společně mluvit o světě – a nevzdávat se přitom ambice ve světě žít. Preisnerův rozhovor je v tomto smyslu čímsi disidentským, tedy něčím, co Preisner de facto jako emigrant z r. 1968 nezažil - a zakládá možnost, aby se „tvrdé“ a příliš apodiktické závěry jeho úsudků o kultuře moderní Evropy poněkud „mírnily“. Mírní je ti, kdo v tomto světě „vyrostli“, kdo se formovali četbou všech těch gnosticky zaměřených autorů, všech těch utopistů a zastánců konečných řešení... a přitom alespoň v jádru „nezblbli“, uchovali si dostatek odstupu k tomu, aby dokázali rozpoznat a odmítnout gnostické svody a nabídku, že najdou Boha v sobě. Preisner nám nakonec říká: člověk nemusí znát celkovou (preisnerovskou) analýzu procesů, které vedou svět do náruče zla a vzdoru proti Bohu – ale i tak zůstává svobodným k tomu rozhodnout se pro Boha. Nikoli v kroku od světa, v odmítnutí světa, ale ve světě. Vytvoření analýzy moderní a postmoderní doby je významné, ale jejím výsledkem nemůže a nesmí být deziluze a pasivita. Nevíme, jak se vůbec vrátit ke konzervativní politice? To ale neznamená, že nás to zbavuje povinnosti přemýšlet o společenských problémech na pozadí sporu dobra a zla.

V jistém smyslu je tak Preisner „posledním mohykánem“ – zanechává nám odkaz dobra a zla jako toho podstatného co máme a v posledku musíme rozlišovat, máme-li zůstat lidmi. Je na dalších, aby překročili Rubikon a našli nový rámec pro takovou politickou analýzu, který by nebyla sevřená v pasti pesimismu. Politickou analýzu otevřenou budoucímu jako tomu, co nás volá, oslovuje, co není jen čistým nepopsaným listem, co není jen výslednicí minulého v reduktivním chápání světa, který je jen tak, jak se děje.

Z dnešního ohledu je zřejmé, že v jeho rozhovoru chybí ještě jeden aktér – ten, kdo by se ptal, zda cokoli, co se ve světě děje, nemůže být také vnímáno jako příležitost, jako výchozí moment k tomu, jak nalézt Boha v novém světle, v nové konstelaci. Chybí zde takový diskutující, který by u každé zdrcující analýzy směřující do společenské skepse položil otázku „a není to k něčemu dobré“ nebo alespoň „nemůže to být k něčemu dobré?“ Kdo by zpochybnil tvrdost onoho „takto to je“ v měkčí „takto tomu lze rozumět“, které by umožňovalo, že se někde ve skrytu děje ještě něco jiného, čemu porozumíme až se znalostí toho, co teprve přijde.

Co se rozhostí v nás?

(Z článku o výtvarném umění a hudbě)

Znění nemusí být hudbou, a hudba je velmi specifické znění – vztažené k pozadí ticha. A právě proto jsem si nechal na konec obrazy abstraktní, které k hudbě váže jen jejich název, jako např. Vacův Ragtime. Abstraktní obrazy jsou často terčem posměchu ve smyslu „to bych namaloval také“.

Ale ne, nenamaloval. Stejně tak jako v poslechu skutečné hudby i před dobrým obrazem se v člověku cosi rozhostí. Už jsem dávno toto slovo nečetl a asi ani nepoužil. Rozhostí, to sugeruje, že do nás něco vstoupí, něco, co je větší než my sami, pro co v sobě připravíme to nejlepší, co máme. Dobré výtvarné umění „souzní“ s hudbou, protože v jednom hraje „na stejnou strunu“. Prožívání člověka je otevřené pro to, aby se v něm rozhostilo ticho a znění, v melodii, akordu. To tajemné. Nelze tomu rozumět a snad bychom tomu ani rozumět neměli.